

Світлана САЧЕНКО

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансового контролю та аудиту
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Розуміння необхідності врахування нових підходів до формування майна в умовах ринку, відображення зобов'язань суб'єктів господарської діяльності, сприяє пошуку нових форм (способів і прийомів) контролю. Зміст і місце такої системи контролю в умовах ринку передбачає визначення характеру зв'язку між суб'єктами внутрішнього контролю, врахування особливостей різних форм власності та специфічних господарських операцій, які виникають при здійсненні діяльності.

Щодо тих змін, котрі стосуються запровадження ринкових механізмів у системі господарювання вітчизняних підприємств, то вони вимагають зміни спрямованості контролю. По-перше, це пов'язане з децентралізацією управління, розвитком різних форм власності, самостійністю суб'єктів господарювання тощо. На наш погляд в таких умовах контроль повинен мати запобіжний та попереджувачий характер і, одночасно, сприяти збереженню майна, розвитку економічних відносин, підвищенню ефективності господарювання тощо.

По-друге, ринкові перетворення, що стосуються соціально-економічних засад також передбачають зміну стосунків між державою та суб'єктами господарювання. Держава розвиває власні механізми регулювання, включаючи сюди фінансово-кредитні та податкові механізми. В такій ситуації внутрішньогосподарський контроль має забезпечувати виживання та розвиток суб'єктів господарювання в умовах жорсткої конкуренції, сприяти зниженню рівня витрат (в тому числі непродуктивних), підвищенню прибутковості і, що найбільш суттєво, бути ефективним механізмом захисту інтересів підприємств.

В умовах демократизації суспільства система контролю повинна набувати внутрішньої спрямованості та все більше підпорядковуватися управлінню господарською діяльністю. Оскільки система управління підприємством в умовах ринку підпорядковується єдиній меті – зростанню прибутковості, то система контролю має бути пов'язана з пошуком і мобілізацією внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва.

З цього твердження випливає, що існує об'єктивна необхідність розгляду контролю щонайменше з двох точок зору: у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні – це процес, який повинен забезпечити відповідність системи обліку та діяльності суб'єкта господарювання діючому законодавству, а у вузькому розумінні, контроль це функція управління та бухгалтерського обліку.

Об'єктом дослідження даного розділу виступає власне контроль як функція управління та бухгалтерського обліку, оскільки ми схильні до думки, що в даному випадку йдеться про внутрішньогосподарський контроль.

Внутрішньогосподарський контроль – це система способів і прийомів, які використовуються на підприємстві відповідними службами (якщо такі організовані) чи посадовими особами з метою забезпечення належного збереження та ефективного використання ресурсів.

Особливе значення має внутрішньогосподарський контроль на тих підприємствах, котрі в процесі виробництва використовують значну кількість матеріальних цінностей та грошових коштів. Іншими словами, внутрішній контроль є необхідний особливо для тих суб'єктів господарювання, у яких значними є суми виробничих витрат.

Цілком справедливою є думка Кочеріна Є.А., що поняття “контроль в управлінні” може розглядатися в трьох основних аспектах:

- як систематична та конструктивна діяльність керівників, органів управління (тобто контроль як діяльність);
- як кінцева стадія процесу управління;
- як невід’ємна складова процесу прийняття та реалізації управлінських рішень [2, с.13].

Окрім того, оскільки внутрішньогосподарський контроль, як правило, проводять у момент здійснення і оформлення господарських операцій, він дає можливість оперативно виявляти недоліки та вживати відповідні заходи для їх усунення.

На наш погляд, створення внутрішньої системи контролю на підприємствах повинно базуватися на врахуванні того, до якої групи відноситься суб’єкт господарювання – чи є це велике підприємство, чи середнє, чи мале. Окрім того, необхідно враховувати мету контролю: якщо система внутрішнього контролю передбачає забезпечення зростання рівня прибутків та підвищення ефективності виробництва, то його, в першу чергу, слід спрямовувати на витрати (центри виникнення витрат, центри відповідальності тощо) [5].

Окрім того суттєве значення має розмежування (класифікація) різних видів внутрішнього контролю.

З цього приводу можна вказати на окремі спірні підходи при розгляді питання внутрішнього контролю і зміні його класифікації на дослідження видів контролю. Так, зокрема Л.В.Нападовська [3, с.19-21], розглядаючи теоретичні основи внутрішньогосподарського контролю, подає класифікацію не видів внутрішнього контролю, а складових системи фінансово-господарського контролю (державний, позавідомчий, відомчий, незалежний, громадський). Виділивши вищевказані організаційні складові, науковець у наступному параграфі обґрунтовує необхідність створення внутрішнього аудиту, як важливого елементу ринкової інфраструктури. В цілому не заперечуючи важливості останньої дефініції у забезпеченні ефективності функціонування суб’єктів господарювання в умовах ринку, все ж вважаємо її саме складовою системи внутрішнього контролю, а не елементом ринкової інфраструктури.

Щодо власне видів внутрішнього контролю Л.В. Нападовська [3, с.32] подає наступну схему системи внутрішньогосподарського контролю, згідно з якою нами було зроблено висновок, що таким чином вона виділяє види контролю:

- контроль керівництва;
- бухгалтерський контроль;
- адміністративний контроль;
- внутрішній аудит;
- громадський контроль

На підприємствах внутрішньогосподарський контроль здійснюють штатні контролери-ревізори, аудитори, керівники і співробітники відділів управління підприємств, а також відповідні посадові особи інших підрозділів відповідно до покладених на них службових обов’язків. Проте, на наш погляд, ніхто краще від бухгалтера не зможе проконтролювати збереження тих цінностей, котрі він обліковує щодня.

Таким чином, нам видається за доцільне взяти саме такий підхід. Зазначені автори також роблять цілком виправданий, на наш погляд, висновок про те, що по мірі зміцнення ринкової економіки значення зовнішнього контролю буде зменшуватися завдяки розширенню економічної свободи [4, с.12].

Є.В.Калюга [1,с.155], досліджуючи питання внутрішньогосподарського контролю також поділяє його на наступний, попередній та поточний. Достатньо обґрунтованою також

**Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
17 грудня 2021 року, м. Тернопіль**

є позиція зазначеного автора щодо більш укрупненого розгляду внутрішнього контролю, а саме розмежування його форм на два види: внутрішній (відомчий) та контроль власника.

В доповнення до цього доцільно зазначити, що яким би не був вибір зацікавлених користувачів інформації щодо виду та форми внутрішнього контролю, головна мета такого вибору – врахувати дійсну ефективність та дієвість обраного напрямку.

Проте в цілому внутрішньогосподарський контроль як система безперервного спостереження за ефективністю використання майна та грошових коштів підприємства, законністю й доцільністю здійснення господарських операцій і процесів повинен бути дієвою складовою частиною ринкового механізму, здатною забезпечити відповідною інформацією різні рівні управління.

Список використаних джерел:

1. Калюга Є.В. Фінансово – господарський контроль у системі управління: Монографія. – К.: Ельга, Ніка – Центр, 2002. – 360 с.
2. Кочерин Е.А. Контроль в системе управления социалистическим производством. М.: Экономика, 1982. – 216 с.
3. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224с.
4. Наринский А.С., Гаджиев Н.Г., Контроль в условиях рыночной экономики. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 176 с.
5. Саченко С.І. Внутрішньогосподарський контроль у системі управління виробничими витратами // Науковий журнал ТДЕУ. Випуск 12 / Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С.270-272.

Н. Є. СТЕЦЮК

Кандидат економічних наук

Ю.А. СТЕЦЮК

магістр

кафедри фінансового контролю та аудиту

Західноукраїнського національного університету

м. Тернопіль, Україна

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ КОМУНАЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПОСТАЧАННЯ**

Джерелами інформації для аудиту фінансового стану виступають